
Podpora vzdelávania dospelých zameraného na zmeny

Usmernenia FutureLabAE pre lektorov
a poskytovateľov vzdelávania dospelých

Contents

1. Predslov	3
2. Účel tejto príručky	5
3. Čo je vzdelávanie dospelých zamerané na zmeny?	5
4. Úloha učiacich sa a lektorov pri navrhovaní a implementácii vzdelávania dospelých zameraného na zmeny	
Kto môže mať prospech zo vzdelávania dospelých zameraného na zmeny?	8
Môže byť akýkoľvek kurz zameraný na zmeny?	9
Kto rozhoduje, čo by sa malo zmeniť: lektor, učiaci sa, obaja alebo niekto iný?	9
Ako propagujete kurzy zamerané na zmeny u potenciálnych účastníkov?	10
Aký druh a aká veľká je zmena, o ktorej hovoríme?	13
Má byť orientácia na zmeny „skrytou agendou“ alebo otvoreným cieľom?	13
Aké nové zručnosti sú potrebné na organizovanie kurzov zameraných na zmeny?	14
Existujú nejaké etické otázky, ktoré by bolo potrebné vyriešiť?	15
5. Poskytovatelia vzdelávania a tvorcovia politiky v oblasti vzdelávania dospelých ako faktory, ktoré umožňujú vzdelávanie zamerané na zmeny	
Čo by mali poskytovatelia vzdelávania dospelých robiť, aby podporovali vzdelávanie zamerané na zmeny?	16
Aké organizácie môžu poskytovať vzdelávanie dospelých zamerané na zmeny?	19
Aké nové myslenie musia mať inštitúcie a lektori?	20
Čo by mali tvorcovia politik urobiť, aby podporili vzdel. dospelých orientované na zmeny?	20
6. Ako môžeme podporovať vzdelávanie v oblasti demokracie?	21
7. Ako môžeme podporiť kritický pohľad na digitalizáciu?	24
Referencie a dodatočné čítanie	26
Príloha 1: Projekt FutureLabAE	27
Príloha 2: Zoznam teoretických rámcov	28
Príloha 3: Zoznam informačných rámcov	29

Text: Thomas Fritz and Gerhild Ganglbauer, VHS Wien
Vydavateľ: FuturelabAE Erasmus+ project consortium, August 2021
Layout: EAEA

Tento projekt bol financovaný za podpory Európskej komisie. Táto publikácia odráža výlučne názory autorov a Komisia nenesie žiadnu zodpovednosť za použitie obsiahnutých informácií.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

1. Predslov

Cieľom tejto príručky je podporiť lektorov dospelých, sociálnych inovátorov, občianskych aktivistov a poskytovateľov vzdelávania dospelých a združenia, ktoré pracujú v oblasti individuálneho, sociálneho, komunitného a sociálneho rozvoja, s cieľom navrhnúť a implementovať vzdelávanie dospelých zamerané na zmeny. Projekt FutureLabAE, ktorý poskytol rámec pre túto príručku, bol pôvodne založený na myšlienke, že vzdelávanie dospelých musí byť proaktívne a nie kompenzačné, a teda reaktívne na zmeny v spoločnosti. Profesor Licínio Lima v jednom z webinárov organizovaných v projekte uviedol: „Vzdelávanie dospelých musí byť nebezpečnejšie, mám pocit, že ak je vzdelávanie dospelých také naivné, jemné, poslušné, pasívne a dobre vychované, už to nepotrebuješ. Myslím tým, že vo vzdelávaní dospelých potrebujeme soľ a korenie.“

Podľa konzorcia projektu by vzdelávanie dospelých malo hrať aktívnu úlohu pri podpore a iniciovaní procesov sociálnych zmien pre spravodlivejšiu spoločnosť. Je to možné vidieť v kontexte súčasných obrovských trendov zmeny klímy, prehĺbujúcej sa priepasti medzi bohatými a chudobnými a nárastu rasizmu. Dve hlavné výzvy identifikované partnermi projektu sú digitalizácia našej spoločnosti, pokiaľ ide o prístup k vládnyh službám a rastúce šírenie falošných správ a konšpiračných teórií (najmä v čase pandémie) a celosvetový úpadok demokracie.

Cieľom tejto príručky je poskytnúť informácie, odbornosť a veľmi konkrétne príklady vzdelávania dospelých zameraného na zmeny. Teoretické východiská možno nájsť v štúdiu, ktorú uskutočnila Univerzita východného Fínska spolu so Švajčiarskou federáciou vzdelávania dospelých (Manninen, Jetsu & Sgier 2019). Základom vzdelávania dospelých zameraného na zmeny je oblasť kritickej pedagogiky (napr. Práca Paula Freireho) a antirasistické vzdelávanie na okraji (Hooks, Spivak).

Hlavnou diskusiou v rámci konzorcia projektu bolo, do akej miery je mainstreamové vzdelávanie dospelých, ktoré ponúka predovšetkým vzdelávanie zamerané na menšie zmeny prevažne na individuálnej úrovni na jednej strane alebo radikálnejšie postoje, ktorých cieľom je zmena v spoločnosti a dôraz na komunity na druhý by mal byť nosným pilierom projektovej práce.

Zdá sa, že dialóg na rovnakej úrovni je jednou z hlavných zásad vzdelávania dospelých zameraného na zmeny. Podľa brazílskeho teoretika Paula Freira je dialóg tiež jednou z hlavných zásad kritickej výchovy. To je dôvod, prečo je táto príručka štruktúrovaná podľa skutočných otázok, ktoré si lektori kládli o vzdelávaní dospelých zameranom na zmeny. Týmto spôsobom sa snažíme neodpovedať na otázky, ktoré nikto nepoložil. Niektoré z odpovedí sme však pridali na doplnenie obrazu. Impulzy pre tieto „odpovede“ boli čerpané z dvoch online kurzov, ktoré boli zorganizované v rámci projektu.

Thomas Fritz and Gerhild Ganglbauer
Lernraum.wien / VHS Wien

Poznámka od autorov

Termín “lektor” používame pre tých, ktorí vedú proces orientovaný na vzdelávacie zmeny, nakoľko termín “učiteľ” považujeme za príliš vymedzený na školské prostredie, aj keď Freire tento termín používa. Zdržíme sa používania módneho pojmu facilitátor, pretože maskuje úlohu pedagóga. Lektor by mal byť aktívnym sprievodcom dialógu a poskytovateľom myšlienok a otázok. Pojem facilitátor taktiež redukuje pedagóga ako toho, kto podporuje študentov/aktérov pri riešení problémov, ktoré je potrebné vyriešiť.

Pojem učiaci sa/aktér používame na zdôraznenie skutočnosti, že učiaci sa vo vzdelávaní dospelých orientovanom na zmeny sú aktívnymi účastníkmi procesu zmeny, ale zároveň sú študentmi v tom zmysle, že odrazená činnosť je príležitosťou na vzdelávanie. Učenie sa tu neznamená prenos znalostí z lektora na učiaceho sa.

2. Účel tejto príručky

Cieľom tejto príručky je poskytnúť praktické informácie o vzdelávaní dospelých zameranom na zmeny. Príručka je štruktúrovaná otázkami od lektorov vzdelávania dospelých orientovaného na zmeny, aby bola pre používateľov čitateľnejšia a prehľadnejšia, ale tiež na základe teoretických myšlienok.

Odpovede na otázky sú však vždy skôr všeobecné a mali by byť považované za inšpiratívne. Nehľadajte recepty: neexistujú recepty na vzdelávanie dospelých zamerané na zmeny, je to vždy tak, že ako východiskový bod akcie je rozhovor o prianiach a potrebách učiaceho sa. Viac informácií o teoretických konceptoch, ktoré používame, nájdete v rámčekoch teórie. Informácie o konkrétnych projektoch vzdelávania dospelých zameraného na zmeny nájdete v rámčekoch z praxe.

3. Čo je vzdelávanie dospelých zamerané na zmeny?

Teoretický rámček 1 načrtáva, ako je v projekte FuturelabAE definované vzdelávanie dospelých zamerané na zmeny.

Teoretický rámček 1: Definícia vzdelávania dospelých zameraného na zmeny

„Vzdelávanie dospelých zamerané na zmeny zahŕňa prístup, filozofiu a súbor vzdelávacích a učebných metód, ktoré sa snažia vytvoriť individuálnu a/alebo sociálnu zmenu. Učiaci sa môžu tiež prejsť od individuálnej transformácie ku kolektívnemu posilneniu založenému na kritickom vedomí, nových spôsoboch myslenia a aktívnej účasti.

Tento model uľahčuje proces vedomej realizácie učiacich sa, ktorí spolupracujú pri prijímaní opatrení, vrátane potenciálnych aktov odporu, smerom k demokratickejšiemu, rovnoprávnejšiemu a etickejšiemu svetu. “

(Manninen, Jetsu & Sgier 2019:5)

Vzdelávanie dospelých zamerané na zmeny nie je preto nikdy kompenzačné, tj. poskytuje učiacim sa iba zručnosti, aby mohli lepšie fungovať vo svojom zamestnaní alebo v spoločnosti. Príklad, ktorý tu chceme použiť na objasnenie tohto rozlíšenia, sú programy základných zručností. Ak sú tieto zamerané na naučenie čítania, písania, počítania a informačných technológií, aby boli „zamestnateľní“ t. j. vhodní pre trh práce, definovali by sme tieto programy ako (vôbec) neorientované na zmeny. Keď sú však tieto programy zamerané na posilnenie postavenia a participáciu, sú zamerané na zmeny, aj keď iba na individuálnej úrovni.

Jeden z našich hlavných predpokladov je, že: vzdelávanie (dospelých) nie je nikdy neutrálne; vždy ho možno vnímať ako zaujatie postoja k spoločnosti, či už v pozíciu pre zachovanie, t.j. podporu existujúcich štruktúr v spoločnosti tým, že sa učiaci naučia „zapadnúť“ a prijať ju, alebo ako cieľ

reformy systému s cieľom dosiahnuť väčšiu spravodlivosť a participáciu. Cieľom môže byť aj vzdelávanie dospelých, ktoré zohráva úlohu v štrukturálnej transformácii spoločnosti so zámerom radikálnych zmien v usporiadaní danej spoločnosti a prekonanie štrukturálnej nespravodlivosti, triednych rozdielov, rasovej diskriminácie alebo vykorisťovania určitých skupín v spoločnosti. (Manninen, Jetsu & Sgier 2019: 5). (Manninen, Jetsu& Sgier 2019:5).

Aby mohlo byť vzdelávanie zamerané na zahrnuté do klasických vzdelávacích kurzov, musia byť dodržiavané zásady kritickej pedagogiky. Podľa Freireho je napríklad úloha vzdelávateľa v kritickom vzdelávaní zásadná. Lektori musia neustále odrážať svoje úlohy vo vzdelávacom procese a sú zodpovední za inšpirovanie kritickej zvedavosti študentov. Vzdelávanie orientované na zmeny sa takmer nikdy nevyskytuje v bežnom a oficiálnom, formálnom vzdelávaní dospelých. Ako vysvetľuje teoretik (Kirchgaesser 2019), predstavuje „obnovu z okraja“.

Vzdelávanie dospelých zamerané na zmeny nie je preto nikdy kompenzačné, tj. Také, že poskytuje učiacim sa iba zručnosti, aby mohli lepšie fungovať vo svojom zamestnaní alebo v spoločnosti. Príklad, ktorý tu chceme použiť na objasnenie tohto rozlíšenia, sú programy základných zručností. Ak sú tieto zamerané na naučenie čítania, písania, počítania a informačných technológií, aby boli „zamestnateľní“ t. j. vhodní pre trh práce, definovali by sme tieto programy ako (vôbec) neorientované na zmeny.

Teoretický rámček 2: Citáty o vzdelávaní dospelých zameranom na zmeny

Jyri Manninen: „Tento druh kurzov zameraných na zmeny tiež potrebuje a musí používať veľmi odlišné vyučovacie metódy a jedným z kľúčových slov je dialóg [...], ktorý v mnohých prípadoch tiež vedie ku kritickej reflexii. Cieľom je pomôcť ľuďom uvedomiť si postoje, presvedčenia, hodnoty, spôsoby správania a takzvané široké perspektívy. “

[FuturelabAE webinar: What is change-oriented adult education?](#)

Licínio Lima: „Zmena nie je sama o sebe dobrá ani zlá vec. To závisí od hodnôt, cieľov, záujmov. A o tom musíme skutočne diskutovať (...) zmena nemôže byť neutrálna. “

[FuturelabAE webinar: How can change-oriented adult education help face the challenges of democracy?](#)

Keď sú však tieto programy zamerané na posilnenie postavenia a participáciu, sú zamerané na zmeny, aj keď iba na individuálnej úrovni. Jeden z našich hlavných predpokladov je, že: vzdelávanie (dospelých) nie je nikdy neutrálné; vždy ho možno vnímať ako zaujatie stanoviska v spoločnosti, či už ako pozíciu údržby a zachovania, tj podporu existujúcich štruktúr v spoločnosti tým, že sa študenti naučia „zapadnúť“ a prijať ho, alebo ako cieľ reformy systému s cieľom dosiahnuť viac spravodlivosť a účasť. Vzdelávanie dospelých sa však môže zameriavať aj na úlohu v štrukturálnej transformácii spoločnosti so zámerom radikálnych zmien v usporiadaní danej spoločnosti a na prekonanie štrukturálnej nespravodlivosti, triednych rozdielov, rasovej diskriminácie alebo vykorisťovania určitých skupín v spoločnosti. (Manninen, Jetsu& Sgier 2019:5).

Aby mohlo byť vzdelávanie zamerané na zahrnuté do klasických vzdelávacích kurzov, musia byť dodržiavané zásady kritickej pedagogiky. Podľa Freireho je napríklad úloha vzdelávateľa v kritickom vzdelávaní zásadná. Lektori musia neustále odrážať svoje úlohy vo vzdelávacom procese a sú zodpovední za inšpirovanie kritickej zvedavosti študentov. Vzdelávanie orientované na zmeny sa takmer nikdy nevyskytuje v bežnom a oficiálnom, formálnom vzdelávaní dospelých. Ako vysvetľuje teoretik (Kirchgaesser 2019), predstavuje „obnovu z okraja“.

Teoretický rámček 3: Citáty Paula Freira o neutralite vzdelávania

„Vzdelávanie nikdy nebolo a nikdy nebude neutrálne“

"Nemôžem byť vo svete bez kontextu, jednoducho pozorovať život."

"Umývanie rúk konfliktu medzi mocnými a bezmocnými znamená postaviť sa na stranu mocných, nebyť neutrálny."

(Paulo Freire, Politika vzdelávania, 1985)

Teoretický rámček 4: Myšlienka Ubuntu nepantla

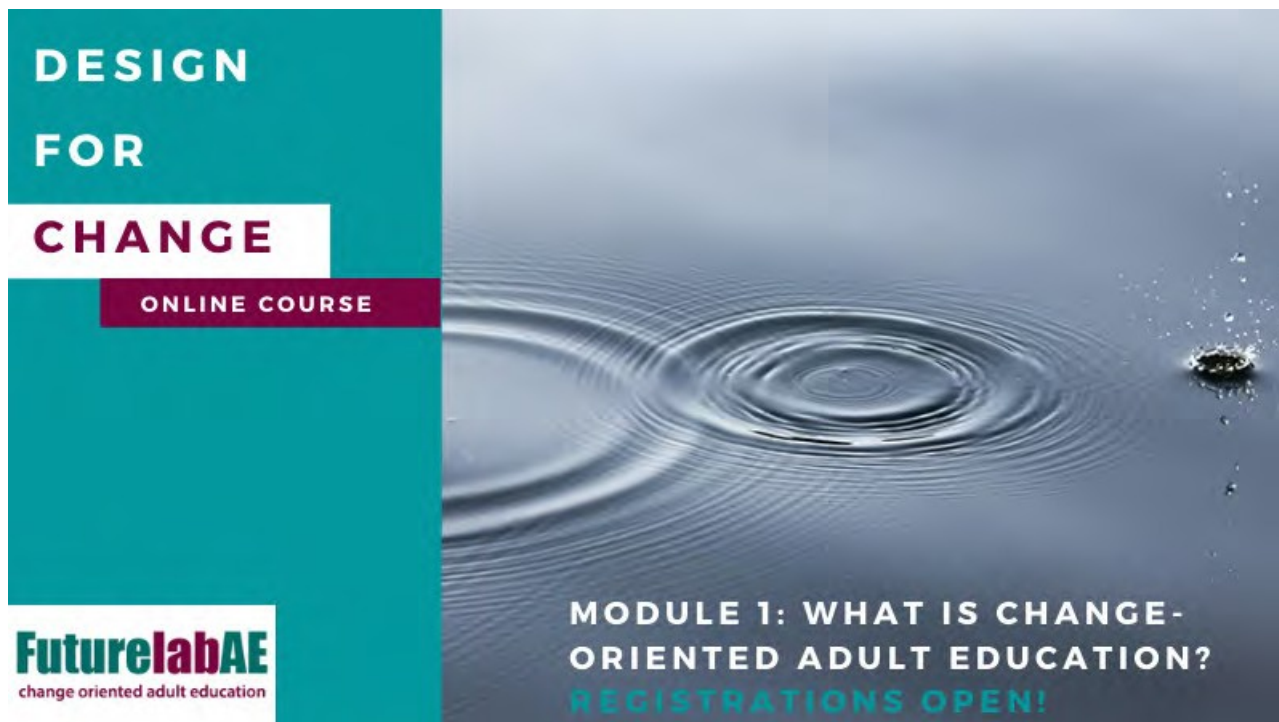
Kombináciou vzájomnej závislosti implikovanej ubuntu ([ľudia] existujú len preto, že ostatní existujú) a neistého hraničného myslenia nepantla ([spoločenské hodnoty] sú nestabilnou medzipriestornosťou, nie silne ohraničenými entitami), môžeme predstaviť vnútro-južné koncepčné pole, ktoré sa jasnejšie zaoberá spôsobmi myslenia, ktoré tu chceme otvoriť.

(Pennycook and Makoni 2020: 109)

Z práce [Anazaldúa] čerpáme výraz nepantla, nahuatlské slovo, ktoré znamená tierra entre medio (nestabilný, nepredvídateľný a neistý medzipriestor) Anazaldúa, 2002: 1. (Pennycook a Makoni 2020: 107) Jeden z webinárov bol venovaný konceptu ubuntu (Existujeme len preto, že existujú iní)- hoci s viac náboženskejším významom než so sociálno-kritickým.

[FuturelabAE webinar: " Pohľady na vzdelávanie orientované na zmeny a demokraciu"](#)

Projekt FutureLabAE zorganizoval dva online kurzy vzdelávania dospelých zameraných na zmeny. Kurz návrhu na zmenu sa zameril na to, ako reagovať na výzvy digitalizácie vo vzdelávaní dospelých.

4. Úloha učiacich sa a lektorov pri navrhovaní a implementácii vzdelávania dospelých zameraného na zmeny

Kto môže mať prospech zo vzdelávania dospelých zameraného na zmeny?

Učiaci sa /aktéri sú ústredným prvkom procesov vzdelávania dospelých zameraného na zmeny. Sú to (spolu) autori učebných procesov, sú to oni, kto určuje otázky, ktoré je potrebné položiť, a tí, ktorí pracujú na riešeníach.

Učiaci sa rozhodujú - niekedy s pomocou lektora - o čom by mal byť proces zameraný na zmeny.

Všetci dospelí sú potenciálnymi adresátmi vzdelávania zameraného na zmeny. Kurz zameraný na zvyšovanie povedomia ohľadne lokálnych a globálnych ekologických a sociálnych problémov by mohlo byť napríklad prínosom pre dobre situovaného dospelého človeka v strednom veku, ktorý doposiaľ viedol deštruktívny spôsob života tým, že nadmerne spotreboval prírodné zdroje. Niektoré ďalšie osoby môžu mať napríklad problémy s mediálnou gramotnosťou a zdieľaním falošných správ na sociálnych sieťach. Vzdelávanie dospelých zamerané na zmeny sa však prevažne používa v skupinách, ktoré žijú v problémových podmienkach, tj v marginalizovaných komunitách.

Príčiny ich diskriminácie môžu byť rôzne: pohlavie, sexuálna orientácia, nízky príjem, bezdomovectvo, rasa, nezamestnanosť alebo vzdelanie, vek, nízky sociálny status alebo zlé životné podmienky. Veľmi často sa stretávajú so situáciami, ktoré spochybňujú ich existenciu.

Teoretický rámček 5: Kritická pedagogika

Kritická pedagogika je postavená na skúmaní osobných, sociálno-politických, ekonomických a intelektuálnych hraničných identít. Určuje svoju politiku umiestnenia, kde sú učiaci sa schopní fungovať ako „prekračovatelia hraníc“ [...]. Zabezpečený je tiež etický imperatív na preskúmanie rozporov v spoločnosti medzi vnímaním významu slobody, požiadaviek na sociálnu spravodlivosť, povinnosť občianstva a štrukturálnym mlčaním, ktoré prestupuje incidenty systémov

(Bishop 2014:52)

Učiacimi sa môžu byť tiež skupiny, ktoré chcú zmenu, aby zlepšili svoju vlastnú alebo niekoho inú situáciu, získali prístup k verejným priestorom a sociálnej infraštruktúre

Môže byť akýkoľvek kurz zameraný na zmeny?

Na zmeny orientované vzdelávanie dospelých je, podľa nášho názoru, silne prepojené s kritickou pedagogikou a jej princípmi tak na úrovni „vyučovania a učenia sa“, ako aj organizácie. Aby sme tieto zásady zdôraznili, uvádzame päť pilierov kritickej pedagogiky, ktoré formuloval Brandt v knihe o populárnom vzdelávaní pod vedením Sandinistasa (1991, citát: McLaren a Farahmandpur 2005: 9). Uvádza, že kritická pedagogika musí byť: kolektívny, kritický, systematický, participatívny a tvorivý proces. Taktiež chceme dodať, že kolektívnosť týchto procesov znamená orientáciu na dialóg. Ak kurz dodržiava všetky tieto zásady, môžeme hovoriť o zameraní na zmeny.

Kto rozhoduje, čo by sa malo zmeniť: učiaci sa, lektor, obaja alebo niekto iný?

Existujú tri spôsoby, ako sa rozhodnúť, čo sa má zmeniť. V prvom rade potreba zmeny pochádza od učiacich sa. Vidia sa uväznení v situácii, ktorá je nespravodlivá, diskriminuje niektoré skupiny spoločnosti alebo vylučuje určité skupiny.

Druhou možnosťou by bol spoločný rozhodovací proces v participatívnom dialógu s ostatnými, ktorý by v prípade potreby moderoval lektor, ktorý zahŕňa tému zmeny aj miesto, kde sa má program konať. Považujeme výber miesta za zásadný aj z hľadiska znalosti prostredia a skutočnosti, že tradičné „školy“ - to znamená aj budovy vzdelávania dospelých - môžu byť niekedy zdrvivé a môžu niesť atmosféru tradičného vzdelávania.

Tretím spôsobom by mohlo byť, že samotní lektori predstavia skupine problém a pozvú učiacich sa, aby sa pýtali na dôvod a ako sa tento problém vyvinul a ako by sa dal vyriešiť. Zdá sa, že druhá možnosť je v kontexte vzdelávania dospelých zameraného na zmeny menej uspokojivá. Uznávame však, že úloha lektorov je pri vzdelávaní dospelých zameranom na zmeny zásadná. Ich úlohou je podporovať učiacich sa v procese riešenia problémov a nachádzania riešení. Ich úlohou je klásť kritické otázky a klásť otázky o problémových situáciách. Považujeme ju za integrálnu súčasť

vzdelávania dospelých zameraného na zmeny, že problémy definujú učiaci sa a nie zvonku, pretože hrozí, že sa tento proces stane paternalistickým a je v rozpore s Ribeirovým vyhlásením „pre“ a „s“, napr. základný postoj lektorov.

Pokiaľ ide o druhú možnosť, Carlos Ribeiro požaduje zmenu v prístupe k vzdelávaniu, ktorú je možné zhrnúť zmenou z bankového princípu vzdelávania - čo Freire nazýva - na proces spolupráce: robiť s nie a nie pre:

"Je to naša vízia sveta, ktorú potrebujeme [na to], aby sa naše profesionálne pôsobenie vzájomne znásobilo. [...] Musíme byť občanom, ktorý je niekým, kto prispeje k miestnemu a globálnemu rozvoju. A preto naše kľúčové slovo alebo kľúčový prístup z hľadiska metodiky robí "s" a nie "pre".

Carlos Ribeiro na webinári FuturelabAE

"Kde by mohlo prebiehať vzdelávanie dospelých zamerané na zmeny?"

To tiež znamená, že učenie je veľmi otvorený proces bez vopred daného cieľa a výsledku. Dôležitý je proces a spôsob dosiahnutia cieľov. To tiež znamená, že Čo a Ako aktivity sú ústredné. Proces spolupráce zahŕňa aj miesto, kde sa učiaci nachádzajú, a taktiež môže zahŕňať zmeny v miestnom prostredí, napríklad v „rozvoji komunity“. (Pozri informačný rámček 1: Zrejme)

Informačný rámček 1: Zrejme

Zrejme prispieva k medzigeneračnej spolupráci a dialógu, integrácii starších ľudí do rodiny, komunity a spoločnosti. Jednou z aktivít bol občiansky protest proti strate verejného priestoru pre ľudí (starších aj mladších). Boli vyvinuté rôzne aktivity spájajúce generácie.

Téma starnutia bez ohľadu na pohlavie či farbu pleti sa týka nás všetkých.

<https://zrejme.sk/>

Ako propagujete kurzy zamerané na zmeny u potenciálnych účastníkov?

Vzdelávanie dospelých zamerané na zmeny nie je vzdelávací proces, ktorý je možné uverejniť v katalógu a do ktorého sa študenti prihlásia. Vzdelávanie dospelých zamerané na zmeny je založené na dialógu a účasti, t.j. je zamerané na riešenie už existujúcich problémov, ktoré sú relevantné pre skupiny učiacich sa. Zdá sa, že hlavným zásadným princípom je spoluautorstvo, a teda vlastníctvo programov. To zahŕňa spoločnú kritickú analýzu problému a spoločnú, na dialógu založenú, participatívnu identifikáciu možných riešení.

Úlohou lektorov je usmerňovať a podporovať tento proces a predovšetkým byť otvorení a zvedaví, vstúpiť vyššie uvedenú kritickú zvedavosť učiacim sa, je nutné, aby túto kritickú zvedavosť mali aj samotní lektori. Vzdelávanie dospelých zamerané na zmeny nemá jasne definované a merateľné ciele dané zvonku, namiesto toho sú ciele často generované vnútri skupín. Lektori prejavujú svoju profesionalitu tým, že sú didakticky kompetentní vo vedení procesu a poradenstve, dôslední pri vykonávaní svojej práce a predovšetkým politicky jasní a transparentní počas procesu. (pozri Chambers 2019: 7)

Ďalšou veľmi dôležitou úlohou pre lektorov je (trvalá) kritická reflexia, hlavne v otázke nikdy nebuť neutrálny, ale zároveň nikdy nebuť nepriehľadný vo svojich cieľoch a postojoch.

Informačný rámček 2: Niektoré metódy zamerané na zmeny

Time out je metóda, ktorá uľahčuje konštruktívny spôsob diskusie a diskusie.

Fish Bowl je dialogickejšia a demokratickejšia verzia panelovej diskusie, ktorá sa snaží zmenšiť vzdialenosť medzi takzvanými odborníkmi a publikom.

World Cafe je metóda pre väčšie skupiny. Existuje niekoľko stolov, ktoré sa zaoberajú rôznymi otázkami. Každý stôl má svojho hostiteľa, ktorý je zodpovedný za moderovanie a dokumentáciu diskusií. Po úvodnej diskusii ľudia prejdú k ďalšiemu stolu a pokračujú v diskusiách. Dokumentácia slúži ako zhrnutie všetkých diskusií.

Ako podporovať správny druh skupinovej dynamiky pre zameranie na zmeny?

Odpoveď na túto otázku by sme chceli začať dvoma citátmi Jyriho Manninena, ktoré zhrňajú Rolu lektora:

„Vzdelávanie dospelých je v mnohých ohľadoch druhom zásahu do života ľudí, organizácií a spoločnosti. Musíme si teda uvedomiť, aké politické možnosti v skutočnosti sledujeme a čo sa pokúšame týmito intervenciami vzdelávania dospelých urobiť.“

FuturelabAE webinar: What is change-oriented adult education?

"Zakaždým, keď lektor vzdelávania dospelých začne niečo robiť s učiacimi sa [...], má akýsi politický cieľ, politickú možnosť [...] Nikdy to nie je neutrálné, čo ľudia robia."

FuturelabAE webinar: "How can change-oriented adult education help face the challenges of democracy?"

Ako je uvedené vyššie, lektori musia byť otvorení, vedomí si problémov a záležitostí, ktoré sú stredobodom plánovaného procesu zmien. Potrebujú podnecovať a podporovať kritickú zvedavosť a sprevádzať učiacich sa pri spoločnom hľadaní riešení. Napriek tomu musia lektori do procesu pridať svoje vlastné odborné znalosti a riadiť ho, musia byť direktívni a využívať svoju autoritu pri podpore skupinových procesov a predchádzaní zbytočným konfliktom, umožniť odlišné názory a nie hľadať konsenzus za každú cenu. Nesmú byť ani autoritatívni, ani laissez faire. Tiež musia byť transparentní a nesnažiť sa pôsobiť neutrálne, pretože žiadny vzdelávací proces nemôže byť neutrálny.

Teoretický rámček 6: O hlase

Pojem hlas popisuje podmienky reči v spoločnosti, ako navrhli Dell Hymes a Pierre Bourdieu (pozri: Blommaert2015) Spivak a hooks k tomuto konceptu pridali takzvané hegemonické počúvanie, čo znamená, že je počuť jedna integrálna podmienka reči.

Blommaert to vo vyššie uvedenom článku popisuje v prípade utečencov, ktorí nemajú hlas.

"Keď sa odvážime hovoriť oslobodzujúcim hlasom, vyhrážame sa dokonca tým, ktorí môžu pôvodne tvrdiť, že chcú naše slová." V procese prekonania nášho strachu z reči, z toho, že nás budú vnímať ako ohrozujúce, sa v procese učenia sa hovoriť ako subjektov zúčastňujeme na globálnom boji za ukončenie nadvlády. Keď ukončíme svoje ticho, keď hovoríme oslobodeným hlasom, naše slová nás spoja s každým, kdekoľvek, kto žije v tichu. Je dôležité, aby sme hovorili. To, o čom hovoríme, je dôležitejšie. Je našou kolektívnou a individuálnou zodpovednosťou rozlišovať medzi obyčajným hovorením, ktoré je o sebazdokonaľovaní, zneužívaní exotických „druhých“, a tým, že prideme na hlas, ktorý je gestom odporu, potvrdením boja. "

**(bell hooks: Talking Back. Thinking Feminist. Thinking Black 1989
South End Press)**

Vzdelávači musia zabezpečiť, aby bol proces riešenia problémov spoločným úsilím a posilniť študentov/ aktérov v situácii, ktorá je vo väčšine prípadov ambivalentná (pozri koncept ubuntu nepantla v teoretickom rámčeku 4).

Aby sme boli konkrétnejší, chceme ukázať niektoré z metód používaných počas projektových seminárov (pozri informačný rámček 2) a súčasne zdôrazniť, že nikdy nejde o metodiku, ale o prístup a postoj, ktoré charakterizujú vzdelávanie dospelých orientované na zmeny.

Informačný rámček 3: Hlasy aktérov a učiacich sa

Digitálne rozprávanie príbehov a divadlo bez domova sú dva pôsobivé príklady toho, ako sú hlasy počuteľné a viditeľné.

Digitálne rozprávanie príbehov je nízkoprahová aktivita založená na príbehoch, ktoré chcú ľudia zviditeľniť a podeliť sa s ostatnými. Môžu byť vyrobené v centrách vzdelávania dospelých, vo väzniciach, na psychiatrických oddeleniach atď. Digitálne rozprávanie príbehov bolo predstavený na webinári FuturelabAE: „AE a digitalizácia zameraná na zmeny: postupy, metódy a nástroje“

„Divadlo bez domova“ (Slovensko) Divadlo bez domova spája ľudí bez domova a ľudí so zdravotným postihnutím pri vytváraní, hraní a produkcii divadelných predstavení. Pri tom vyzdvihujú verejnosť svoj talent a sociálne skúsenosti. Ak chcete získať ďalšie informácie o koncepte, pozrite sa v rozhovore s Patrikom Krebsom: webinár FutureLabAE „Kde by mohlo prebiehať vzdelávanie dospelých orientované na zmeny?“

Aký druh a aká veľká je zmena, o ktorej hovoríme?

Podľa nášho chápania by sa vzdelávanie dospelých orientované na zmeny malo zamerať na zlepšenie spoločnosti ako celku a nie na zmenu stavu iba čisto jednotlivca: to znamená, že by sme sa nemali zameriavať na pomoc jednému človeku pri zlepšovaní jeho postavenia v spoločnosti - teda pri prechode z strana diskriminovaných a marginalizovaných na stranu „privilegovaných“, ako by to zahŕňalo neoliberalne porozumenie. Zmena postojov, napríklad prekonanie rasistických pozícií, je zmena, ktorá zahŕňa jednotlivca na prvej úrovni, ale vyvoláva aj zmenu spoločnosti. Zmena miestneho prostredia, napr. podpora participácie a poskytnutie „hlasu“ ľuďom je určite zmena, o ktorú by sme sa mali tiež usilovať.

Má byť orientácia na zmeny „skrytou agendou“ alebo otvoreným cieľom?

V chápaní vzdelávania dospelých orientovaného na zmeny ako hybnej sily sociálnych zmien smerom k väčšej sociálnej spravodlivosti musí byť transparentné a otvorené. Programy zamerané na zmenu, podobne ako úloha vychovávateľa, musia byť samy osebe transparentné vo svojom prístupe a rozsahu. Programy orientované na zmeny- ako sú definované v projekte- sú založené na kolaboratívnom rozhodovaní a dialóg, a preto nemôžu prebiehať podľa skrytej agendy.

Východiskovým bodom akéhokoľvek vzdelávania zameraného na zmeny musí byť želanie zmeny skupinou učiacich sa. Toto pranie by malo viesť k plánovaniu kurzu. Ako povedal Carlos Ribeiro v jednom z projektových webinárov, hlavnou zásadou organizácie kurzu je spoluvytváranie programu. Učiaci sa musia byť spoluautormi kurzu, pretože v centre programu je ich vlastný rozvoj.

Informačný rámček 4: Mediálna gramotnosť v Palestíne

Mediálna gramotnosť pre udržateľnú spoločnosť je príkladom transparentného prístupu/ jasnej agendy vo vzdelávaní dospelých. Išlo o nadnárodný projekt zameraný na mediálnu gramotnosť a ľudské práva v Palestíne. Projekt posilnil profesionalitu palestínskych novinárov a ďalších pracovníkov médií. Zvýšilo porozumenie mediálnym praktikám a schopnostiam mediálnej gramotnosti. Projekt vydal mediálneho sprievodcu v angličtine a arabčine.

Projekt bol predstavený na webinári FuturelabAE: „Mediálna gramotnosť pre demokratickejšie spoločnosti“.

Ďalej uviedol, že musíme chápať „myšlienku učenia sa ako veľmi otvorený proces“ a že „učenie sa je nástroj, nie cieľ“, čo znamená, že plánovanie programu musí zaručiť túto otvorenosť a flexibilitu. K Ribeirovmu vyhláseniu môžeme dodať, že učenie sa zamerané na zmeny nie je ľahko merateľné; jediným ukazovateľom úspechu je predpokladaná zmena, ktorá sa deje, a vplyv tejto zmeny na jednotlivcov a skupiny, ktorých sa to týka. Mohli by sme ísť ešte o krok ďalej a tvrdiť, že vzdelávači sa v tomto prípade stávajú študentmi, pretože sa môžu učiť od študentov, ktorí sú odborníkmi na svoje vlastné súvislosti a situácie.

Sme si vedomí toho, že to predstavuje celkom výzvu pre inštitúcie aj pre lektorov, pretože sa musia odkloniť od tradície učebných osnov, preniesť silu na učiacich sa a redukovať sa na zástancov učebných procesov, pričom stále pôsobia profesionálne a transparentne.

Aké nové schopnosti sú potrebné na organizovanie kurzov zameraných na zmeny?

Úloha lektora je zásadná pre vzdelávanie dospelých orientované na zmeny: lektori sú ústredným bodom procesu. Nielenže fungujú ako sprievodcovia, ale tiež poskytujú svoje odborné znalosti v prospech procesu vzdelávania. Lektori sú súčasne učiacimi sa:

"Táto pedagogická stratégia je založená na predpoklade, že do učebne prinesieme všetci experimentálne znalosti, že tieto znalosti môžu skutočne zlepšiť naše skúsenosti s učením. Ak sú skúsenosti už v učebni vyvolávané ako spôsob poznania. To že existujú súčasne a nehierarchickým spôsobom s inými spôsobmi poznania, znižujú možnosť byť zvyknutým mlčať. "(Zvončeky, učenie prestupovať, 1994. S. 8)

Preto musí existovať rovnováha v učení a vzdelávaní. V určitých bodoch sa úlohy obrátia: všetci aktéri procesu sú odborníci, aj keď na rôzne aspekty procesu.

To si zasa vyžaduje špeciálne školenie pre lektorov. Toto školenie však nie je založené len na schopnostiach, ale malo by sa zameriavať na rozvoj postojov a postojov a schopnosti byť odborným sprievodcom, ktorý je transparentný vo svojich cieľoch a programoch. Zdá sa, že pravidelný dohľad a rovesnícka podpora byť zásadné aj v tomto kontexte.

Existujú nejaké etické otázky, ktoré by bolo potrebné vyriešiť?

Opäť sa chceme odvolávať na úlohu pedagóga ako kritického, transparentného a demokraticky orientovaného aktéra vo vzdelávaní. Etické otázky, ktorými sa otázka zaoberá, sú teda vlastné procesu programu vzdelávania dospelých.

Online kurz Spolu pre zmenu zameraný na demokraciu a postupy vzdelávania dospelých orientované na zmeny.

5. Poskytovatelia vzdelávania a tvorcovia politiky v oblasti vzdelávania dospelých ako činitelia, ktorí umožňujú vzdelávanie orientované na zmeny

Čo by mali poskytovatelia vzdelávania dospelých robiť, aby podporovali vzdelávanie zamerané na zmeny?

Inštitúcie, bez ohľadu na to, na akej úrovni pracujú, a najmä tie, ktoré potrebujú finančnú podporu, niekedy nie sú vnímané ako podporné činitele zmeny, ale ako prekážky.

Patrik Krebs, projektový koordinátor projektu „Divadlo bez domova“, v rozhovore hovorí o nedostatku národného financovania ich projektu zameraného na zmeny, ktorý dáva ľuďom bez domova a/alebo s fyzickými obmedzeniami príležitosť vyjadriť seba a svoj svet predtým publikum:

"Pracovať s ľuďmi bez domova nie je ťažké." Naozaj nie. Je veľmi ťažké pracovať s inštitúciami. To je tá ťažká časť. Ľudia bez domova sú veľmi radi, že môžu pracovať alebo môžu niečo robiť. [...] Toto je zdravá časť našej práce. Ale vysvetliť inštitúciám - a obzvlášť

národným inštitúciám - je mnohokrát dokonca nemožné [...] V zásade sme existovali iba kvôli medzinárodným projektom. “

Webinár FuturelabAE: „Kde by mohlo prebiehať vzdelávanie dospelých zamerané na zmeny?“

Rubia Salgado, pedagóg v Rakúsku na maiz/kollektiv, parafrázoval Freire tým, že sa účastníkov webináru FutureLabAE opýtal: „Pre koho pracujete? Pracujete pre štát alebo pre ľudí? “ (Webinár FuturelabAE: „Riešenie a boj proti pravicovému populizmu a rasizmu“)

Jedným krokom k tejto zmene sú vyhlásenia o misiách formulované inštitúciami. V projektovom konzorciu sme sa zhodli, že cieľom inštitúcií by malo byť poskytovanie (organizovanie) vzdelávania dospelých orientovaného na zmeny vo svojich poslaní. Väčšina inštitúcií vzdelávania dospelých už deklaruje svoje záväzky voči demokratickým spoločnostiam, antidiskriminácii a antirasizmu, odtiaľ je už len malý krok (ale zároveň aj veľký skok z hľadiska záväzku zmeniť sa) ciele vzdelávania dospelých orientovaného na zmeny v týchto vyhláseniach.

The mission statement of VHS Vienna:

Zastávame otvorenú a sociálne spravodlivú spoločnosť. Každý musí mať rovnaké príležitosti na rozvoj svojho potenciálu a aktívnu účasť v spoločnosti. Prispievame tak ku kvalite života všetkých ľudí žijúcich vo Viedni a k ich mierovému spolužitiu a staviame sa proti všetkým formám diskriminácie a vylúčenia. Učenie chápeme ako osobný aj spoločenský proces. V tomto zmysle prispievame k sebaurčeniu našich študentov.

(Leitbild der Wiener Volkshochschulen, preklad Thomas Fritz)

Ak si inštitúcia kladie za cieľ podporovať otvorenú a sociálne spravodlivú spoločnosť, musí byť tiež pripravená podniknúť opatrenia na dosiahnutie tohto cieľa. Ak je učenie definované ako osobný, ale zároveň spoločenský proces a jeho cieľom je sebaopisovanie, kde je popísaná cesta k dosiahnutiu tohto cieľa.

Informačný rámček 5: Temná stránka gramotnosti

Temnou stránkou gramotnosti bola séria diskusií a diskusií medzi hrdinami kritickej gramotnosti, ktorú organizovalo Spolkové centrum vzdelávania dospelých v Rakúsku. Niektoré z diskutovaných problémov zahŕňali používanie (ne) diskriminačnej terminológie, alternatívne modely vzdelávania v oblasti gramotnosti a kritiku hlavného prúdu, neoliberalistického vývoja v oblasti vzdelávania gramotnosti.

FuturelabAE Úložisko osvedčených postupov

ako rovnostársku spoluprácu by logickým ďalším krokom bolo uviesť: „Hlásime sa k sebaurčeniu ľudí žijúcich v tomto meste a podporujeme aktivity - dokonca aj mimozemské -, aby sme to dosiahli.“

Zdá sa, že je tu nevyhnutné jasné odhodlanie podporovať činnosti a úzku spoluprácu s komunitami.

Na záverečnej konferencii FutureLabAE Fergal Finnegan vyzýva k pohybu späť k koreňom vzdelávania dospelých, ktoré bolo silne prepojené so sociálnymi hnutiami a vzdelávaním pracujúcich. Učenie nie je službou poskytovanou inštitúciou, ale je to aktívny proces, ktorý vykonávajú skupiny študentov/aktérov s podporou týchto inštitúcií alebo iniciatív. Zásadnú úlohu, ktorú musia inštitúcie hrať, je podpora lektorov, aby im dali vedieť, že vzdelávanie zamerané na zmeny chce a zamýšľa inštitúcia. Opäť sa to môže a malo by odrážať vo vyhláseniach o misii.

Ďalším - ešte dôležitejším - aspektom je poskytnutie priestoru na kritickú reflexiu vzdelávacej práce zameranej na zmeny. To sa dá dosiahnuť organizovaním workshopov, na ktorých môžu pedagógovia - spoločne a s vedením - reflektovať ich prácu, ich výzvy a pozitívne incidenty v procesoch učenia / vyučovania. Je tiež nevyhnutné poskytnúť odbornú prípravu v oblasti vzdelávania zameraného na zmeny, ktoré sa bežne nenachádza v akademických kurzoch alebo seminároch v prevádzke.

Vo všeobecnejšej perspektíve si v tomto bode môžeme položiť otázku, či inštitúcie financované štátom môžu vôbec vykonávať vzdelávanie zamerané na zmeny, pretože štát nemusí financovať kritický vývoj, ktorý ohrozuje sociálny poriadok, ako to predpokladá.

Príkladom toho môže byť krátka séria stretnutí členov kritickej gramotnosti v Rakúsku, ktorú hostil oficiálny inštitút vzdelávania dospelých (Temná stránka gramotnosti, informačný box 5) a ktorá bola ukončená po troch udalostiach ako príliš kritická a kontraproduktívna.

Informačný rámček 6: Komunitné vzdelávanie/vzdelávanie v a pre komunity

V kontexte vzdelávania dospelých Carlos Ribeiro odkazuje na zodpovednosť pedagógov ako občanov. Na tento účel by si museli privlastniť nové miesta (tretie miesta). Pre komunitné vzdelávanie sa odporúča takzvané „tretie miesto“ (ani súkromná sféra, ani pracovisko) v sociálnom prostredí a so sociálnym prostredím.

"Musíme premýšľať o našej účasti nielen na vzdelávaní, nielen na odbornej príprave, ale aj na miestnej úrovni, miestnom rozvoji a rozvoji komunity," hovorí Ribeiro.

[FuturelabAE webinar:](#)

["Where change-oriented adult education could take place?"](#)

Realizáciu tohto prístupu vidíme v práci organizácie Longford Women's Link, ktorá podporuje ženy v budovaní väčších akčných kapacít pre seba, svoje rodiny a svoje okolie.

[FuturelabAE webinar with Tara Farrell:](#)

["Experiences with change-oriented adult education, lessons learned"](#)

Aké organizácie môžu poskytovať vzdelávanie dospelých orientované na zmeny?

Ako sme už uviedli, myslíme si, že učiaci sa sú spoluautormi udalostí, a taktiež oni určujú rytmus stretnutí. Keď uvažujeme o vzdelávaní dospelých orientovanom na zmeny, nemyslíme na kurzy a študentov, ktorí sa do nich zapisujú, ale na skupiny, ktoré preberajú iniciatívu a rozhodujú o mieste, čase a frekvencii stretnutí.

Vzdelávanie dospelých orientované na zmeny nie je súborom metodík, ale je založené na súbore zásad tj dialóg, spoluautorstvo a posilnenie postavenia. Tento prístup k vzdelávaniu dospelých prináša miernu zmenu paradigmy v našom myslení o vzdelávaní. Nie sme to my, kto rozhoduje a poskytuje, ale rozhodujú učitelia /aktéri, úloha pedagógov je „redukovaná“ na sprevádzanie študentov /aktérov a posilnená tak, aby boli kritickými sprievodcami v nepredvídateľnom procese zmeny, aby sme dodržali spoločne stanovený cieľ. v mysli a podporovať. Inštitúcie vzdelávania dospelých môžu podporovať procesy zmeny tým, že začnú dialóg so skupinami študentov, oslovia ich a poskytnú študentom priestor a infraštruktúru.

Informačný rámček 7: “Adaptívne” politiky

Politické dokumenty sú bez výnimiek písané pomocou adaptívnych výrazov, napríklad:

„Na jednotlivcov je kladené zvýšené bremeno prispôbiť svoje schopnosti, aby zostali pripravení na budúce zmeny“ (Rada Európskej únie (2008). Uznesenie Rady o lepšej integrácii celoživotného poradenstva do stratégií celoživotného vzdelávania)

„Prístup k aktuálnym informáciám a znalostiam [...] sa stáva kľúčom k posilneniu konkurencieschopnosti Európy a zlepšeniu zamestnateľnosti a adaptability pracovnej sily“ (Memorandum o celoživotnom vzdelávaní, Komisia Európskych spoločností 2000)

V jednom z webinárov FutureLabAE sa Jyri Manninen pýta:

"Prečo nemôžeme napísať tieto politické dokumenty a zmeniť svoje postupy tak, aby vzdelávanie dospelých nielen pomohlo ľuďom vyrovnáť sa so životom, ale tiež im pomohlo zmeniť ich životy a rozvíjať spoločnosť?"

[FuturelabAE webinar: "What is change-oriented adult education?"](#)

Z hľadiska organizačných parametrov si myslíme, že výber miest vzdelávania je dôležitý. Môžu to byť komunitné centrá, knižnice, parky alebo akékoľvek iné miesto, kde sa študenti/aktéri cítia bezpečne a slobodne. (Pozri informačné pole 6.)

Aké nové myslenie musia mať inštitúcie a pedagógovia ??

Jednoduchá odpoveď na túto otázku by bola: musia nechať študentov/hercov urobiť to, čo potrebujú, aby dosiahli zmeny, ktoré hľadajú. Ak chcete byť vážnejší, navrhujeme, aby to, čo musia urobiť, bolo reflektovať ich vlastné úlohy vo vzdelávacom procese, ich úlohy a pozície v mocenskom vzťahu medzi tými, ktorí sa „učia“ a tými, ktorí poskytujú učenie, to znamená, že sa musia odnaučiť svoje vlastné tradície a nechať učiacich sa slobodne sa spoluautorsky učiť.

Čo by mali tvorcovia politik urobiť, aby podporili vzdelávanie dospelých orientované na zmeny?

Tvorcovia politik sa zaoberajú predovšetkým „oficiálnymi“ úlohami vzdelávania, ktoré poskytuje kvalifikácie a certifikuje proces vzdelávania. Hlavnou prioritou programu členských štátov EÚ (a samotná Európska únia) sa zdá byť iba zlepšovaním všeobecného stavu kvalifikácie obyvateľstva. To je veľmi často založené na ekonomických parametroch. Často citovaným číslom je rast HDP zvýšením kvalifikácie (papierová séria EDU NAEC č. 1.).

Politické dokumenty uvádzajú, že takzvaná znalostná spoločnosť potrebuje kvalifikovanejších ľudí bez toho, aby kriticky spochybňovala koncept tejto znalostnej spoločnosti a jej sociálne dôsledky. Ako skoro

ako šesťdesiate roky skupina teoretikov vrátane Paula Freireho a Ivana Illicha formulovala, že viac vzdelania neprinesie viac pracovných miest. (pozri Manifest Cuernavaca: 1974). Cieľom občianskeho vzdelávania a výchovy k demokracii nie je poskytnúť merateľné a osvedčiteľné kvalifikácie, ale zlepšiť život skupinám ľudí, často marginalizovaných.

Odporúčania politiky FutureLabAE poskytujú konkrétne návrhy, ako môžu európske, národné a regionálne/miestne orgány podporovať vzdelávanie dospelých orientované na zmeny.

TOGETHER FOR CHANGE

ONLINE COURSE

FuturelabAE
change oriented adult education

MODULE 3: MEDIA LITERACY FOR MORE DEMOCRATIC SOCIETIES

Photo: Karoliina Knuuti

Na kurze Spolu za zmenu -online sme si vypočuli príklady toho, ako môže vzdelávanie dospelých orientované na zmeny posilňovať demokraciu.

6. Ako môžeme podporovať vzdelávanie v oblasti demokracie?

Výchova k demokracii si vyžaduje demokratický spôsob vzdelávania. Ako uvádza Manninen: „Je možné vyučovať demokraciu? Odpoveď bola áno - samozrejme, ale iba prostredníctvom praktizovania demokracie, aktívneho občianstva a aktívnej účasti“(20.30 h.).

Keď sa pozrieme na to, čo sme napísali o úlohe a zodpovednosti pedagógov, vidíme, že v prvom rade sú partnermi v dialógu, zaoberajú sa problémami študentov/aktérov a vedú proces hľadania riešenia. Musia byť transparentní vo svojom vlastnom politickom programe a v presvedčení. Výchovno - vzdelávací proces je založený na spolupráci za rovnakých podmienok, pri ktorej sa lektor zameriava na svoje odborné znalosti, ale tiež umožňuje študentom/hercom, aby sa zapojili do svojich odborných znalostí.

Ako vidíte z tohto krátkeho opisu, toto je tiež spôsob, akým môže fungovať demokracia: diskusia o naliehavých otázkach medzi rovnocennými partnermi bez skrytých programov a bez manipulácie. V procese vzdelávania dospelých zameranom na zmeny nie je miesto pre diskrimináciu a neexistuje ani miesto pre rasizmus, sexizmus, lingvizmus alebo ageizmus. Vzdelávanie dospelých orientované na zmeny poskytuje bezpečný priestor na vyskúšanie demokratických procesov a spolurozhodovania. Na zdôraznenie toho môžu poslúžiť ďalšie tri citáty z Manninena: „dialóg je srdcom demokracie“ a pri tejto spolupráci a rešpektovaní ostatných. V týchto bezpečných priestoroch môžu učiaci sa rozvinúť svoj hlas, „hovoriť týmto hlasom a dosiahnuť zmenu“. V týchto kontextoch budú učiaci sa vypočutí a vypočutí. Pretože sme definovali vzdelávanie ako otvorený proces, bez výsledku (aj keď sa predpokladané zmeny dosiahnu, môžu nastať nové výzvy), proces učenia sa, ako je demokracia, „sa nikdy nedokončí“ a je potrebné ho posúvať znova a znova.

Informačný rámček 8: Príprava žien na politické akcie

SHE (ONA) je feministická, komunitou vedená vidiecka iniciatíva, ktorá poskytuje ženám cestu do politického života v Írsku. Cieľom projektu je miestna a národná reprezentácia a obhajoba žien a pre ženy. Poskytuje sa množstvo programov a seminárov na skúmanie a učenie sa politiky, ktoré budujú schopnosť žien zúčastňovať sa na verejnom živote.

<https://www.seeherelected.ie/>

Výchova k demokracii sa musí zamerať aj na to, čo ľudia už môžu robiť - na ich kompetencie. Považujeme kompetencie propagované Európskou úniou za užitočné, ale v tomto kontexte mierne obmedzujúce. Minimálne ich treba doplniť o kompetencie v oblasti spoločenského vzdelávania v oblasti vzdelávania dospelých orientovaného na zmeny (alebo ako je to v pôvodnom znení, ktoré formuloval Negt (pozri: Zeuner 2013)).

Ak sa budeme riadiť Manninenovou požiadavkou, že „vzdelávanie dospelých musí byť zamerané na prípravu dospelých na zmenu sveta“, znamená to aj kritickú sebareflexiu. To znamená bližšie sa pozrieť na to, v akej situácii sa učiaci nachádzajú a čo by chceli zmeniť, alebo ako hovoria MacLaren a Farahmandpur, aby zistili, „Ako ma spoločnosť vyprodukovala, ktorú by som teraz chcel odmietnuť?“ (2005: 113). K tomu by sme mohli pridať aj potrebu pozrieť sa na spôsob, akým spoločnosť vytvárala moje prostredie, „ktoré by som chcel odmietnuť“.

Na praktickejšej úrovni môžeme povedať, že metódy ako Time out a Fishbowl (pozri informačný rámček 2) sú nástrojmi, ktoré možno použiť na vyskúšanie spôsobu diskusie, ktorá zahŕňa aktérov na rovnakej úrovni.

Teoretický rámček 7: Kompetencie pre vzdelávanie dospelých orientované na zmenu

Radi by sme zaviedli alternatívny alebo skôr doplnkový koncept k ôsmim oblastiam kompetencií formulovaných Európskou úniou, ktoré sú uvedené ako:

- Gramotnosť
- Viacjazyčnosť
- Numerické, vedecké a inžinierske zručnosti
- Digitálne a technologické kompetencie
- Interpersonálne zručnosti a schopnosť osvojiť si nové kompetencie
- Aktívne občianstvo
- Podnikanie
- Kultúrne povedomie a vyjadrovanie

Odporúčanie pre kľúčové kompetencie v oblasti celoživotného vzdelávania

Tieto alternatívne kompetencie sformuloval nemecký teoretik Oskar Negt a ich cieľom je pokryť najmä oblasti aktívneho občianstva. Negt ich označuje ako spoločenské kompetencie:

- kompetencia identity
- historická kompetencia
- povedomie a kompetencie v oblasti sociálnej spravodlivosti
- technologická spôsobilosť
- ekologická spôsobilosť
- ekonomická spôsobilosť

Cieľom nadobudnutia týchto kompetencií je „porozumieť existujúcim vzťahom v súčasnom svete a kriticky sa vzťahovať k existujúcej realite s cieľom iniciovať potrebné procesy prerámcovania“ (Negt, 1993: 662 (cit. v: Zeuner 2013: 145). Negt pokračuje že skúsenosti ako subjekt zohrávajú rozhodujúcu úlohu pri rozvíjaní „spoločenských kompetencií“ (Zeuner 2013: 146).

Odvolávajúc sa na Manninenov výrok (a na mnohé Freirove výroky), demokratický spôsob učenia sa nedosahuje „tradičným“ spôsobom vyučovania, teda ako odovzdávanie „vopred definovaného kánonu vedomostí [...] Študenti by mali namiesto toho rozvíjať svoje kompetencie, dosiahnutie silnejšej orientácie odhaľovaním vzťahov medzi „záujmom učiacich sa predmetov a objektívnym svetom“. (Zeuner 2013: 147)

Jeden z modulov online kurzu Dizajn pre zmenu skúmal, ako je možné digitálne hry využiť na zmeny-orientované vzdelávanie dospelých.

7. Ako môžeme podporiť kritický pohľad na digitalizáciu?

Predtým, ako začneme hovoriť o digitalizácii v kontexte demokracie, falošných správ a závislosti od nástrojov elektronickej verejnej správy, by sme chceli spomenúť niekoľko základných a všeobecných myšlienok, ktoré sa stali zásadnými počas pandémie COVID-19. Vládne agentúry a tiež vzdelávacie inštitúcie stále zdôrazňujú dôležitosť digitalizácie vzdelávania a sociálnej interakcie zabúdajúc (alebo skôr) vylučujúc množstvo ľudí, ktorých prístup k informačným technológiám je obmedzený. Z rôznych zdrojov (výskum v rámci projektu WeStart financovaného z prostriedkov EÚ a skúsenosti z minulého roka v inštitúcii vzdelávania dospelých) vieme, že prístup k elektronickým médiám a zručnosti v tejto oblasti sú obmedzené, najmä pre takzvané marginalizované skupiny, tj. ženy, rodiny a ľudia s nízkymi príjmami, starší ľudia a utečenci. Tieto skupiny môžu mať a používať inteligentné telefóny, ale iba na obmedzené účely. Veľmi často sú závislí na ostatných, aby si nainštalovali aplikácie a používali chytrý telefón z iných dôvodov, ako je komunikácia, fotografovanie alebo video alebo sociálne médiá. Väčšina týchto skupín nevlastní tablety ani počítače. To má veľký vplyv na digitálne vzdelávanie a používanie nástrojov elektronickej verejnej správy.

Tí, ktorí majú elektronické nástroje, sa niekedy stanú obeťou dezinformácií alebo „falošných správ“, ako sa tomu tiež hovorí. Obrovské množstvo digitálnych informácií si vyžaduje kritickú kontrolu a výskum, čo nie všetci učiaci sa poznajú - alebo to, na čo nemajú nástroje. To znamená, že je potrebná kritická mediálna gramotnosť a musí poskytovať vzdelávanie dospelých zamerané na zmeny študentov /aktérov s týmito nástrojmi a prostriedkami kritického spochybňovania znalostí alebo čohokoľvek sa tvrdí, že je to znalosť.

Dva príklady týchto nástrojov nájdete v informačných rámčekoch 2 a 3. Toto sú tiež dva spôsoby, ako produktívne bojovať proti „falošným správam“.

Myslíme si, že z vyššie uvedených príkladov je zrejmé, že digitalizácia a vzdelávanie v oblasti demokracie sú silne prepojené.

Informačný rámček 9: Gamifikácia

Pretože seriózne hry (online i offline) sa často pokúšajú vyriešiť problém v reálnom živote alebo sa ho pokúšajú vyriešiť, je to jeden z možných prístupov k problémom demokracie a digitalizácie. Je teda možné riešiť široké spektrum, od kritického prístupu k konšpiračným teóriám až po zvyšovanie povedomia o marginalizovaných skupinách v spoločnosti.

[FuturelabAE webinar: " Use of digital games in change-oriented adult education"](#)

Referencie a dodatočné čítanie

Bishop, E. (2014). "Critical Literacy. Bringing Theory to Praxis." *Journal of Curriculum Theorizing* 30(1): 51 - 63.

Blommaert, J. (2015). "Pierre Bourdieu: Perspectives on Language and Society." research gate.

Chambers, D. W. (2019) Is Freire Incoherent? Reconciling Directiveness and Dialogue in Freirean Pedagogy In: *Journal of Philosophy of Education* 21- 47

hooks, bell (1989): *Talking Back. Thinking Feminist. Thinking Black.* South End Press

hooks, bell (1994): *Teaching to Transgress: education as the practice of freedom.* London and New York, Routledge

hooks, bell (2010) *Teaching critical thinking. Practical Wisdom.* London and New York, Routledge

Kirchgaesser, A. (2019). Renewal from the margins – change-oriented adult education in do-it-yourself learning spaces. Belgrade, Paper presented in ESREA Triennial conference, September 19-22.

Manninen, J., Jetsu A. and I. Sgier (2019). Change-oriented Adult Education in the Fields of Democracy and Digitalization, FutureLabAE project Intellectual output =1. Brussels: EAEA. <https://eaea.org/project/future-lab/?pid=11872>

Mclaren, P. and R. Farahmandpur (2005). *Teaching against Global Capitalism and the New Imperialism.* Lanham, Boulder, New York. Toronto, Oxford, Rowman & Littlefield Publishers.

Pennycook, A. and S. Makoni (2020). *Innovations and Challenges in Applied Linguistics from the Global South.* London and New York, Routledge.

Picon, C. (1991). Adult education and popular education in the context of state and NGOs. *Covergence* 24 (1/2)

Spivak, G.C.(1988). Can the Subaltern Speak? In: Cary Nelson & Lawrence Grossberg (Hgg.): *Marxism and the Interpretation of Culture*, University of Illinois Press, Chicago 1988

Spivak, G. C. (2015 [1993]). *Outside in the teaching machine.* Routledge classics. New York, London: Routledge Classics.

Zeuner, C. (2013). "From workers education to societal competencies: Approaches to a critical, emancipatory education for democracy." *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults* 4(2): 139-152.

Príloha 1: Projekt FutureLabAE

Projekt FutureLabAE poskytuje zamestnancom a školiteľom organizácií vzdelávania a vzdelávania dospelých (ALE) znalosti, odborné znalosti a nástroje, ktoré im pomôžu lepšie sa orientovať na poskytovanie a postupy vzdelávania dospelých.

Projekt sa zameriava najmä na dve hlavné výzvy, ktorým v súčasnosti Európa čelí, v ktorých by vzdelávanie dospelých mohlo hrať zásadnú úlohu: demokracia, pretože rastie počet občanov, ktorí sú nespokojní s politikou a začínajú sa prikláňať k xenofóbnym a populistickým stranám alebo sa rozhodnú nie hlasovať; a digitalizácii, pretože v Európe je veľký počet ľudí, ktorí potrebujú podporu so základnými zručnosťami, najmä s digitálnymi zručnosťami, a nemôžu z nej mať prospech.

Za posledné tri roky projekt vyvinul tieto výstupy:

- Zhromažďovanie a analýza postupov zameraných na zmeny v oblasti digitalizácie a demokracie. Výsledok je zdrojom inšpirácie nielen pre organizácie, zamestnancov a školiteľov ALE, ale aj pre tvorcov politik na rôznych úrovniach
- Dva online kurzy o vzdelávaní dospelých orientované na zmeny a digitalizácii / demokracii adresované organizáciám ALE, zamestnancom a školiteľom
- Dve praktické metodiky pre workshopy zamerané na zmeny v oblastiach digitalizácia a demokracia
- Usmernenia pre organizácie a zamestnancov ALE o tom, ako proaktívnejšie a efektívnejšie pracovať s témami, ako úspešne osloviť a podporovať ľudí s nízkymi digitálnymi a občianskymi kompetenciami
- Odporúčania pre tvorcov politik k politikám potrebným na lepšie zavedenie opatrení zameraných na zmeny v oblasti digitalizácie a demokracie.

FutureLabAE je financovaný programom Erasmus+ a realizujú ho nasledujúci partneri:

- Institut National de Formation et de Recherche sur l'Education Permanente (INFREP) – Francúzsko
- European Association for the Education of Adults (EAEA) – Belgicko
- National Adult Learning Organisation (AONTAS) – Írsko
- Asociácia inštitúcií vzdelávania dospelých v Slovenskej republike (AIVD) – Slovensko
- Kvs Foundation (Kansanvalistusseura sr.) – Fínsko
- University of Eastern Finland (UEF) – Fínsko
- Amar Terra Verde, LDA. (EPATV) – Portugalsko
- Die Wiener Volkshochschulen GMBH (VHS) – Rakúsko
- Swiss Federation for Adult Learning (SVEB) – Švajčiarsko

Príloha 2: Zoznam teoretických rámciek

- 1: Definícia vzdelávania dospelých orientovaného na zmeny
- 2: Citáty o vzdelávaní dospelých zameranom na zmeny
- 3: Citáty Paula Freira o neutralite vzdelávania
- 4: Myšlienka Ubuntu nepantla
- 5: Kritická [pedagogika]
- 6: Na hlas
- 7: Kompetencie pre vzdelávanie dospelých orientované na zmeny

Príloha 3: Zoznam informačných rámciekov

- 1: Zrejme
- 2: Niektoré metódy orientované na zmeny
- 3: Hlasy študentov/hercov
- 4: Mediálna gramotnosť v Palestíne
- 5: Temná stránka gramotnosti
- 6: Komunitné vzdelávanie/vzdelávanie v komunitách a pre komunity
- 7: Dokumenty adaptívnej politiky
- 8: Príprava žien na politické akcie
- 9: Gamifikácia

Formation et Ingénierie des compétences

EUROPEAN ASSOCIATION FOR
THE EDUCATION OF ADULTS

ASOCIÁCIA INŠTITÚCIÍ
VZDELÁVANIA DOSPELÝCH

The Voice of
Adult Learning

Escola Profissional **AMAR TERRA VERDE**

Kvs
Säätiö • Foundation

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

DIE WIENER VOLKSHOCHSCHULEN

S V E B ■

F S E A ■